

Załącznik 2 – Lista sprawdzająca oceny strategii wdrażania projektu innowacyjnego testującego

Temat innowacyjny

Modernizacja oferty kształcenia zawodowego w powiązaniu z potrzebami lokalnego/regionalnego rynku pracy

Nazwa projektodawcy

Europerspektywa Beata Romejko

Tytuł projektu

Innowacyjny program przygotowania do wykonywania pracy zawodowej dla młodzieży z niepełnosprawnością

Numer umowy

364/POKL.09.02.00-06-033/10-00

Ekspert (imię i nazwisko)

Marcin Dygoń

Data wypełnienia listy

14 kwietnia 2011 r.

1. Czy uzasadnienie realizacji projektu zostało poparte wynikami analiz i badań, zrealizowanych w I etapie? Czy wyniki analiz i badań, zrealizowanych w I etapie potwierdzają potrzebę realizacji projektu?

~~TAK~~/NIE

W uzasadnieniu zawartym w Strategii przedstawiono dwa aspekty funkcjonowania osób z niepełnosprawnością umysłową – aspekt rynku pracy oraz aspekt edukacji. Chociaż aspekt rynku pracy jest ważny, kluczowe znaczenie dla projektu mają kwestie związane z przygotowaniem zawodowym uczniów niepełnosprawnych, a także podejmowane w ramach systemu edukacji działania związane z „łagodnym” przejściem (*transition*) z edukacji na rynek pracy. Problemem są programy wspierające proces przygotowania uczniów w tym zakresie – ich jakość, sposób przygotowania oraz efektywność. Jednak na ten temat nie podano żadnych konkretnych informacji (np. na temat liczby programów opracowanych przez nauczycieli, ich zakresu, narzędzi wspomagających itp.). Nie poparto również tezy dotyczącej nieprzydatności materiałów z zakresu poradnictwa zawodowego, które są przeznaczone dla dzieci sprawnych oraz tezy dot. braku narzędzi diagnozowania zainteresowań zawodowych i poziomu funkcjonowania w sytuacji pracy oraz materiałów metodycznych dla doradców zawodowych.

Przeprowadzona już w ramach projektu diagnoza pogłębiona problemu koncentruje się na skuteczności przygotowania do wejścia na rynek pracy. Zwraca uwagę liczebność próby badania – nie uprawnia ona do szerszej i rzetelnej statystycznej analizy zjawiska. Nie wiadomo, jakie rozmiary miała populacja generalna (absolwenci z lat 2008 – 2010), a zatem,

na ile wyniki tych badań mają charakter reprezentatywny. Druga kwestia istotna z punktu oceny efektywności i adekwatności do tej pory stosowanego wsparcia dotyczy szczegółowej analizy przyczyn istniejących problemów z wejściem i utrzymaniem się rynku pracy. Ważne to jest szczególnie w odniesieniu do faktu, że aż 45% przebadanych nigdy nie poszukiwało pracy. Warto zwrócić uwagę, że liczba pracujących w chwili badania dotyczy otwartego rynku pracy (nie podano więc pełnej informacji) oraz na fakt, że jeżeli 16 osób nie poszukiwało pracy w ogóle, to jakkolwiek pracę znalazło 11 uczniów na 19, którzy kiedykolwiek poszukiwali pracy po skończeniu szkoły. Beneficjent informuje o prowadzonych przez siebie wywiadach pogłębionych i FGI prowadzonych z nauczycielami, co jest ważne, ale spłaszcza perspektywę badania tylko do kontekstu funkcjonowania szkoły (nie zbadano opinii lub wiedzy eksperckiej, pracodawców, rodziców, doradców zawodowych). Wyniki badań wymagają szczegółowej prezentacji, szczególnie stwierdzonych w toku badania deficytów absolwentów niepełnosprawnych umysłowo ze względu na zawartość produktu innowacyjnego (wyniki badania wskazują na cechy: wytrwałość, umiejętność planowania i podejmowania decyzji oraz logiczne myślenie). Nie bez znaczenia ma również kwestia stereotypowego postrzegania osób niepełnosprawnych przez pracodawców, która wymaga odrębnego badania (w uzasadnieniu tylko wspomniano o tym czynnikiem).

Ukazanie skutków obecnego stanu przygotowania do wejścia na rynek pracy uczniów z niepełnosprawnością umysłową jest ważne ze względu na wspomnianą w uzasadnieniu niską skuteczność istniejących programów. Nie obejmuje jednak całości problemu, a przede wszystkim szczegółowej analizy stosowanych w różnych placówkach programów przygotowania uczniów do wejścia na rynek pracy, opracowanych i prowadzonych przez różnych nauczycieli, przyczyn ich niewłaściwego przygotowania oraz niskiej skuteczności (jeżeli taka została faktycznie stwierdzona) działań w ramach systemu edukacji. Analiza podejmowanych działań powinna się skupić przede wszystkim na przyczynach powstawania deficytów uczniów uniemożliwiających im skuteczne funkcjonowanie na rynku pracy. Ważny jest również aspekt współpracy w zakresie przygotowania zawodowego chociażby z poradniami psychologiczno-pedagogicznymi i doradcami zawodowymi.

2. Czy cel projektu jest taki sam, jak zadeklarowane przez beneficjenta w strategii brzmienie celu cytowanego z wniosku o dofinansowanie?

TAK/~~NIE~~

Cel zawarty w Strategii jest tożsamy z celem z wniosku o dofinansowanie realizacji projektu. Nie zaprezentowano natomiast celów szczegółowych projektu. Należy zauważyć, że cel nie odnosi się do skuteczności nowego opracowanego w ramach projektu narzędzia, a tylko do jego upowszechnienia (dystrybucji wśród placówek) oraz umiejętności zastosowania przez nauczycieli. **Sugeruje się uzupełnienie strategii o cele szczegółowe ze względu na badanie wskaźników.**

3. Czy wskaźniki są właściwie zdefiniowane?

TAK/~~NIE~~

Oba wskaźniki zostały określone w sposób szczegółowy, są mierzalne, odnoszą się do zdefiniowanego celu (choć z zastrzeżeniami - komentarz w następnym punkcie), zostały skwantyfikowane.

4. Czy wartości docelowe wskaźników celu i sposób ich pomiaru oraz źródła weryfikacji zostały określone prawidłowo (odpowiednio do celu)?

TAK/NIE

Celem projektu jest wyposażenie 29 placówek zawodowego kształcenia specjalnego w narzędzia diagnostyczne i materiały metodyczne dot. przygotowania do wejścia na rynek pracy młodzieży z niepełnosprawnością umysłową a także w umiejętności ich stosowania. Określono w celu zarówno konkretną liczbę podmiotów, które mają zostać wyposażone (otrzymać) produkt finalny, jak również liczbę nauczycieli z każdej placówki. Beneficjent zaprezentował dwa wskaźniki – odsetek uczestników, którzy nabyli umiejętność stosowania narzędzia oraz odsetek placówek deklarujących zamiar wprowadzenia produktu finalnego. Po pierwsze, żaden z tych wskaźników nie będzie źródłem informacji, na ile udało się zrealizować cel w pierwszej jego części (wyposażenie placówek zawodowego kształcenia specjalnego), po drugie oba wskaźniki zostały określone na niższym niż cel poziomie i to wymaga szczegółowego wyjaśnienia. Cel zakłada 29 placówek i 116 nauczycieli. Wskaźniki natomiast określają liczbę nauczycieli, którzy nabędą umiejętności na poziomie 87 osób. Pierwszy wskaźnik odnosi się do wiedzy na temat produktu, natomiast w celu jasno zdefiniowano, że chodzi tu nie tylko o znajomość produktu, ale przede wszystkim o umiejętność jego zastosowania w praktyce. Tego Beneficjent nie bada. W przypadku drugiego wskaźnika warto zwrócić uwagę, że niewystarczająca jest deklaracja samych nauczycieli dot. zastosowania innowacyjnego narzędzia. Wynika to ze sposobu jego wdrożenia w placówkach, który zakłada wykorzystanie dodatkowych godzin dydaktycznych będących w dyspozycji dyrektora szkoły i wymaga podjęcia uchwały rady pedagogicznej. Dlatego deklarację wdrożenia (zamiar) powinien wyrazić również dyrektor szkoły, której nauczyciele noszą się z zamiarem wprowadzenia programu przygotowani uczniów do przejścia z edukacji na rynek pracy (cel dotyczy placówki zawodowego kształcenia specjalnego).

W przypadku pomiaru wskaźnika dotyczącego umiejętności nauczycieli związanych ze stosowaniem produktu finalnego sposób pomiaru wskaźnika jest właściwy, należałoby jednak przededefiniować warunki przyznania certyfikatu (nie na podstawie testu wiedzy dot. narzędzia, ale na podstawie sprawdzianu nabytych umiejętności). W przypadku celu dotyczącego wyposażenia placówek w nowe narzędzie, jeżeli zdefiniujemy wyposażenie, jako dostarczenie narzędzia, to lista obecności na konferencji nie jest odpowiednim źródłem informacji o otrzymaniu, przekazaniu placówkom zestawu materiałów do prowadzenia zajęć. Może to być lista odbioru materiałów, pocztowe potwierdzenie odbioru przesyłki itp.

5. Czy przedstawiona innowacja została opisana kompleksowo, z uwzględnieniem wszystkich wymaganych elementów?

TAK/NIE

Opis innowacji należy uzupełnić:

- Wyjaśnić na czym polega podejście zintegrowane – opisać elementy produktu związane z poszczególnymi dziedzinami nauki i ich wzajemne powiązania. Beneficjent wspomina o tym jednak nie prezentuje tego podejścia.
- Wskazać, w jaki sposób – na czym to będzie polegało, na jakich warunkach, w jakim celu będą zaangażowani w proces przygotowania ucznia do wejścia na rynek pracy poszczególni aktorzy poza samymi użytkownikami „bezpośrednimi”, czyli nauczycielami. Należy również wskazać, jakie są oczekiwania wobec tych dodatkowych grup osób, które wspierać będą proces tranzytacji.

- Opisać pożądany przebieg wsparcia, wykorzystania narzędzia, również w kontekście stosowanej diagnozy. Wskazać przebieg procesu w czasie.

Produkt został przedstawiony, ale tylko niektóre jego elementy opisane. W pierwszych dwóch częściach nie przedstawiono podręczników. Brak informacji na temat części trzeciej. Opis podręcznika, przewodnika dla rodziców, przewodnika dla zespołu edukacyjno-wychowawczego, wprowadzenia do port folio ucznia oraz środków dydaktycznych do zajęć z uczniami powinien zostać zamieszczony w strategii. Opis powinien odzwierciedlać założenia zawarte w publikacji dołączonej do Strategii.

Grupa użytkowników – określona została bardzo ogólnie. Podano liczbę nauczycieli zatrudnionych w placówkach prowadzących zawodowe kształcenie specjalne, natomiast nie podano, jakie warunki powinni spełniać nauczyciele, by mogli stosować narzędzia, jak również nie wiadomo, ilu takich nauczycieli ostatecznie pracuje. Należy się również zastanowić, czy nie powinni to być nauczyciele posiadający uprawnienia, wiedzę z zakresu doradztwa zawodowego (ewentualnie prowadzący tego typu zajęcia). Grupa nauczycieli użytkowników wymaga więc doprecyzowania i uzasadnienia jej wyboru (szczególnie, jeżeli Beneficjent zaproponuje pozostawienie tak ogólnego zapisu). Przy doborze grupy użytkowników do testowania narzędzia wskazano konkretne kryteria naboru nauczycieli czego brak już w opisie grupy użytkowników w procesie upowszechniania. Należy wyjaśnić niespójności pomiędzy opisem grupy docelowej – użytkowników w uzasadnieniu, testowaniu i upowszechnianiu.

Podano warunki, które powinny zostać spełnione by innowacja funkcjonowała – mają one istotne znaczenie, gdyż innowacja wymaga zaangażowania nie tylko ucznia i nauczyciela ale również środowisko ucznia (rodzice, inni nauczyciele). Koniecznym i niezbędnym warunkiem wprowadzenia innowacji jest przeznaczenie odpowiedniej liczby wolnych godzin. Zaletą innowacji natomiast jest to, że jej zastosowanie nie wymaga zaangażowania dodatkowych środków (o ile jest możliwość wygospodarowania godzin pracy nauczycieli w siatce godzin, kwestia ta jest bardzo elastyczna, uzależniona od szkoły). Należy wyjaśnić ewentualny sposób/pomysł realizacji zajęć w internacie, z uwzględnieniem odpowiedniego przygotowania nauczycieli-wychowawców/doradców, którzy pełnią dyżury w internacie.

Zaprezentowane przez Projektodawcę efekty wdrożenia innowacji powinny mieć wymiar konkretnych korzyści płynących dla uczniów pod kątem wsparcia w przejściu z edukacji do pracy. Wsparcie procesu edukacyjnego, o którym napisano w Strategii, czyli oddziaływanie w wymiarze dot. podejścia do pracy z uczniem oraz poziom psychospołecznego funkcjonowania ucznia ma konkretne cele (skuteczność!) i właśnie o zaprezentowanie takich efektów (w kontekście projektu ale także w kontekście włączenia narzędzia do głównego nurtu polityki) będzie miało najbardziej wymierny charakter. Ukazano efekty wynikające z wdrożenia projektu dla użytkowników. Brakuje natomiast opisu odnośnie odbiorców wsparcia a także kontekstu rynku pracy. Zawarty przez Beneficjenta opis efektów powinien być więc uzupełniony o konkretne (np. zatrudnieniowe) korzyści dla odbiorców.

6. Czy przedstawiony sposób testowania gwarantuje rzetelność testu produktu finalnego i odpowiada specyfice projektów innowacyjnych w odniesieniu do liczebności grup docelowych?

TAK/NIE

Testowanie pod kątem doboru uczestników testowania, w odniesieniu do potencjalnych przyszłych użytkowników i odbiorców należy uznać za poprawnie zorganizowane. Odbywać się będzie w kilku szkołach (w tym na obszarach wiejskich), a odbiorcy reprezentują

wszystkie grupy osób niepełnosprawnych (w stopniu lekkim, umiarkowanym i znacznym), którym w dalszej perspektywie służyć ma produkt finalny. Takie podejście pozwoli na dopasowanie wstępnej wersji produktu finalnego do potrzeb uczniów, rodziców i nauczycieli/doradców w przyszłości korzystających z tego nowatorskiego rozwiązania. Istnieje lekki dysonans pomiędzy wymaganiami stawianymi użytkownikom w procesie testowania oraz użytkownikom w fazie upowszechniania i włączania (co należy wyjaśnić). Wyjaśnienia wymaga również „poziom” formalnej organizacji testowania. W mojej opinii powinien się opierać o współpracę (i ewentualne kontrakty) z dyrektorami szkół (organami prowadzącymi) i nauczycielami, co zapewni ich 100% udział w całym procesie testowania. Partnerem dla Projektodawcy powinna być szkoła jako instytucja (bądź nawet organ prowadzący), a nie poszczególni jej pracownicy (co ma uzasadnienie chociażby przy ustalaniu siatki godzin przez Dyrektorów i wykorzystania tzw. „godzin karcianych”. Jest to podstawa testowania i pełnego wdrożenia innowacji.

7. Czy planowane podejście do monitoringu w fazie testowania i ewaluacji skuteczności produktu gwarantuje rzetelność oceny produktu finalnego?

TAK/NIE

Informacje o poprawnym funkcjonowaniu produktu finalnego płynąć będą z dwóch źródeł. Z monitoringu oraz z ewaluacji produktu. Większość działań monitoringowych opiera się na materiałach przygotowanych dla nauczycieli, będących częścią produktu innowacyjnego. Przyniosą one wiedzę o przebiegu procesu przygotowania uczniów, jednak nie posłużą do oceny stopnia przygotowania do wdrożenia produktu oraz jego poprawności. W mojej opinii narzędzia do monitorowania wdrożenia innowacji powinny być różne od tych, które mają być stosowane w przyszłości, one też podlegają testowaniu i są przedmiotem oceny w ramach całego produktu finalnego. Nie może być więc zatem tak, że produkt jako całość jest oceniany przez jego część (która też podlega ocenie). Należy opracować odrębne materiały do monitorowania testowania wstępnej wersji produktu finalnego. Monitorowaniu powinna podlegać również praca nauczycieli i stopień realizacji założeń programu zajęć. Błędne jest i **niemożliwe do zaakceptowania** założenie, że „nie jest możliwa zmiana struktury oraz podstaw teoretycznych wypracowanych elementów produktu finalnego”. Dopuszcza się jedynie zmiany „w zakresie konstrukcji poszczególnych ćwiczeń w ramach *Programu* oraz narzędzi pomiarowych”. Zgodnie z założeniami realizacji projektów innowacyjnych monitorowaniu i ewaluacji podlega produkt innowacyjny jako całość i należy opracować narzędzia, które będą temu służyć.

Plan monitorowania wyrażony w postaci tabelarycznej umożliwia szybką orientację co do przedmiotu, techniki, narzędzia i osoby odpowiedzialnej. Należy jednak bardzo precyzyjnie określić, które narzędzia będą wykorzystywane (niewiele mówi pojęcia karta ewaluacji lub karta ewaluacji będąca częścią programu) w sytuacji, gdy opracowane dla każdej lekcji materiały zawierają kilka kart ewaluacji.

Uwagi do kart ewaluacji:

- Dla ucznia
 - Karta opiera się na odpowiedziach tak/nie, jest typowym badaniem „zadowolenia”; w pytaniu pierwszym zadano faktycznie dwa pytania – „Czy zajęcia się Tobie podobały?” oraz „W jakim stopniu zajęcia się Tobie podobały?” - nie wiadomo, na które z nich respondent ma odpowiedzieć. Drugi pytania może sprawiać duże problemy (tak naprawdę nie wiadomo o co chodzi, o jaki stopień, na jakiej skali itp.).
 - Sugeruje się posługiwanie przede wszystkim kafeterią, ewentualnie pytaniami półotwartymi, co pomoże ukierunkować odpowiedzi uczniów (np. pytanie

o ćwiczenie, które się podobało – uczniowie mogą nie pamiętać wszystkich ćwiczeń, nie różnicować ich); poza tym to pomoże usystematyzować i odpowiednio zakodować wyniki badań (pomoże uniknąć rozbieżności w odpowiedziach wynikające z różnic w zdefiniowaniu ćwiczeń – np. uczniowie mogą to samo ćwiczenie scharakteryzować w różny sposób, różnymi słowami).

- W ankiecie uczeń powinien mieć możliwość wypowiedzenia się na temat tych elementów programu, które sprawiały mu największe trudności (warto zbadać przyczyny, czy leżą po stronie przygotowanych materiałów, przygotowania nauczyciela, czy np. czasu trwania ćwiczenia).
- Zaproponowana forma ankiet dla uczniów będzie miała niewielkie znaczenie dla formułowania rekomendacji do zmian (nie bada się przyczyn), co zakłada się w opisie monitorowania.
- Dla rodziców
 - Nie bardzo wiadomo, jakie autorzy programu mają oczekiwania względem udziału rodziców w procesie przygotowania do wejścia na rynek pracy. Brakuje tego opisu przy omówieniu innowacji, a sam przewodnik dla rodziców nie świadczy o jakimś konkretnym ich zaangażowaniu w proces. Dlatego przygotowana ankieta monitorująca ich zaangażowanie pomoże zbadać postawę rodziców wobec dzieci, a nie np. ich opinii na temat samego programu, trudności jakie napotykają wspierając swoje dzieci lub w trakcie współpracy ze szkołą.
- Obserwacja – funkcjonuje jako technika, nie wiadomo natomiast, w jaki sposób będzie dokumentowana. Należy opracować arkusze obserwacji dla nauczycieli prowadzących oraz dla nauczycieli wizytujących (metodyków). Arkusze te powinny zawierać elementy standardowe, takie jak pomiary czasu wykonywania poszczególnych ćwiczeń, jak również opinię nauczycieli co do długości trwania ćwiczeń i zajęć w ramach poszczególnych tematów i bloków tematów. Niewątpliwie powinny być również dostosowane do charakteru poszczególnych zajęć i prowadzonych w ich trakcie ćwiczeń.

Nie wiadomo, które wskazane w tabeli karty ewaluacji mają wspomagać pozyskiwanie informacji w odniesieniu do sprawnego przebiegu ćwiczeń, adekwatności ćwiczeń do możliwości uczniów, stopnia wykorzystania i adekwatności przygotowanych środków dydaktycznych oraz atrakcyjności środków dydaktycznych. Należy się również zastanowić, czy narzędzia dla nauczyciela prowadzącego oraz dla osób wizytujących zajęcia nie powinny różnić się (przynajmniej w części, tego typu narzędzia powinny również odnosić się do pracy nauczyciela).

Nieco wątpliwości budzi również ewaluacja produktu finalnego. Sposób ewaluacji pierwszego kryterium zakłada udział grupy eksperymentalnej i grupy kontrolnej. O ile sama metoda może być jak najbardziej pomocna, to jednak nie wiadomo jaki poziom wyniku może być uznany za akceptowalny. Istotność statystyczna dotyczyć będzie wpływu udziału w zajęciach na prawdopodobnie lepsze wyniki grupy eksperymentalnej.

Wstępne założenia realizacji ewaluacji zewnętrznej nie budzą zastrzeżeń.

8. Czy właściwie zdefiniowano adresatów i działania w ramach strategii upowszechniania?

TAK/NIE

Grupy, do których skierowane zostaną działania upowszechniające zostały wskazane prawidłowo. Oprócz placówek i pracujących w nich nauczycieli planuje się upowszechnienie

produktu finalnego w administracji oświatowej (organy prowadzące szkoły) oraz władzach oświatowych na szczeblu województwa i kraju.

Warto zauważyć, że grupa potencjalnych użytkowników została nieco inaczej zdefiniowana niż we wcześniejszej części strategii – wyraźnie wskazuje się tutaj doradców zawodowych, psychologów, pedagogów, o których wcześniej nie wspomina się w kontekście potencjalnych użytkowników, inaczej również zdefiniowano grupę docelową użytkowników w fazie testowania wstępnej wersji produktu finalnego. Działania upowszechniające będą miały ponadregionalny charakter co umożliwi zainteresowanie wdrożenie produktu finalnego poza obszarem testowania. Jest to jak najbardziej korzystne z punktu widzenia możliwości zastosowania narzędzia. Trzeba jednak zauważyć, że takie działanie nie jest uzasadnione w kontekście celu projektu, nie jest niezbędne do jego osiągnięcia, gdyż ograniczony został do obszaru województwa lubelskiego.

Należy również przypomnieć, że działania upowszechniające, zgodnie z Wytocznymi powinny się rozpocząć jeszcze w pierwszym etapie wdrażania projektu innowacyjnego. Podczas, gdy Beneficjent zakłada ich rozpoczęcie dopiero po zakończeniu II walidacji produktu finalnego przez RST (maj – czerwiec 2012). Należy więc zmodyfikować założenia upowszechniania, tak by były zgodne z Wytocznymi.

9. Czy właściwie zdefiniowano adresatów i działania w ramach strategii włączania do głównego nurtu?

TAK/NIE

Działania ukierunkowane na włączenie produktu do bieżącej polityki opierają się o przedstawicieli władz oświatowych - MEN oraz KO. Określono ściśle cele tego typu działań. Niebywałą zaletą produktu finalnego jest możliwość jego wdrożenia w istniejącym systemie organizacji pracy i porządku prawnym w oparciu o godziny dyrektorskie. Dlatego włączenie uzależnione będzie w znacznej mierze od przekonania właśnie tej grupy użytkowników o przydatności i korzyściach płynących z zastosowania nowatorskiego rozwiązania. Oczywiście nie bez znaczenia są również działania skierowane do nauczycieli placówek zawodowego kształcenia specjalnego.

10. Czy proponowane działania i ich adresaci gwarantują skuteczność włączania do głównego nurtu polityki?

TAK/NIE

Różne metody dotarcia z informacją o produkcie, szeroki zakres odbiorców upowszechniania i działań ukierunkowanych na włączenie produktu do praktyki w znacznym stopniu uprawdopodobniają sukces wdrożenia programu w szkołach województwa. Zależać to będzie od jakości wypracowanego narzędzia i jego faktycznej skuteczności.

11. Czy analiza ryzyka pozwala na określenie potencjalnych zagrożeń i zaplanowanie działań w celu zmniejszenia ich negatywnych skutków?

TAK/NIE

Zidentyfikowano kilka sytuacji ryzyka w projekcie. Niezrozumiałe jest sformułowanie dwóch pierwszych ryzyk odnoszących się do zespołu opracowującego produkt finalny. Tym bardziej, że ryzyka nie powinny się odnosić do zagrożeń wewnętrznych. Niejasne jest również ryzyko związane z osiągnięciem zakładanych wartości w kryteriach ewaluacyjnych. Beneficjent w trakcie posiedzenia RST powinien wyjaśnić przyczyny uwzględnienia tych ryzyk w planie zarządzania ryzykiem projektu.

Analiza ryzyka powinna obejmować wszystkie sytuacje, które wiążą się z ryzykiem. Jeżeli Beneficjent przyjął metodologię klasyfikacji i oceny ryzyka zawartą w publikacji „Projekty innowacyjne. Poradnik dla projektodawców PO KL”, to ryzyko na poziomie niższym lub równym 3 nie powinno być monitorowane. Nie muszą również być podejmowane wobec takiego ryzyka żadne działania (chyba, że pomimo niskiego poziomu ryzyka ogółem skutki jego wystąpienia lub prawdopodobieństwo jest wysokie). Beneficjent powinien starannie wybrać ryzyka, które będą monitorowane w trakcie wdrażania II etapu projektu.

12. Czy analiza ryzyka przewiduje właściwe sposoby ograniczania najważniejszych zagrożeń?

TAK/NIE

W przypadku ryzyka 4 i 5. Beneficjent zakłada dla skuteczności narzędzia zaangażowanie rodziców dzieci, które uczestniczyć będą w programie. Od początku niejasne są oczekiwania wobec rodziców dzieci, powinno to zostać wyjaśnione. Jakkolwiek należy zwrócić uwagę, że to najczęściej rodzice/prawni opiekunowie będą zobowiązani do podpisania dokumentów związanych z udziałem ich dzieci w projekcie, a nie sami uczniowie, którzy nie posiadają zdolności do czynności prawnych. Należy więc zweryfikować sposób reakcji na wystąpienie ryzyka. W przypadku ryzyka 4 nie określono sposobu reakcji na jego wystąpienia, ani strategii radzenia sobie z ryzykiem, a jego marginalizowanie jest nieuzasadnione. W przypadku ryzyka 6 nieadekwatne jest założenie, że zmiany w materiale ćwiczeniowym zostaną wprowadzone już po zakończeniu testowania. Weryfikacja adekwatności i prawidłowości materiałów ćwiczeniowych powinna się odbywać na bieżąco, tak by można było, jeżeli to tylko możliwe, przetestować zmodyfikowane ćwiczenia jeszcze w fazie testowania.

13. Czy wstępna wersja produktu finalnego jest adekwatna do założeń opisanych w strategii? (weryfikacja na podstawie załącznika – wstępnej wersji produktu finalnego)

TAK/NIE

Wstępna wersja produktu finalnego zawiera wszystkie elementy wskazane w Strategii.

14. Czy wstępna wersja produktu finalnego może zostać poddana testowaniu? (weryfikacja na podstawie załącznika – wstępnej wersji produktu finalnego)

TAK/NIE

Komentarz eksperta do całej oceny¹:

Pod obrady RST przedłożono kompleksowo opracowany i przygotowany do testowania produkt finalny projektu innowacyjnego. Jest to dobra baza wyjściowa do wprowadzania korekt i ulepszeń, które wynikną w trakcie testowania, ewaluacji produktu i walidacji dokonanej przez Sieć Tematyczną. Jakkolwiek sama strategia wymaga drobnych uzupełnień (zgodnie z poszczególnymi punktami opinii), które wynikają przede wszystkim z nieuwzględnienia niektórych elementów związanych z przeprowadzoną diagnozą, czy niepełnym opisem idei innowacji, a nie z braków, czy niedopracowaniu projektu.

¹ Komentarz eksperta musi:

– w przypadku rekomendowania warunkowej akceptacji strategii – uwzględniać opis obejmujący zakres wymaganych zmian i poprawek,
– w przypadku rekomendowania odrzucenia strategii - zawierać uzasadnienie odrzucenia strategii z odniesieniem do tych elementów dokumentu, które zaważyły na negatywnej rekomendacji.

Zakres koniecznych zmian:

W uzasadnieniu i celach

- uzupełnić uzasadnienie o analizę obecnie stosowanych rozwiązań w przygotowaniu uczniów placówek zawodowego kształcenia specjalnego do wejścia na rynek pracy (m.in. charakterystyka programów, o których wspomniano w uzasadnieniu);
- w uzasadnieniu zawrzeć podstawowe informacje o celach i metodyce badań przeprowadzonych w ramach projektu, wyjaśnić założenia badania w kontekście populacji generalnej oraz doboru próby do badania;
- uzupełnić dane dotyczące pracy na rynku chronionym (w uzasadnieniu podano jedynie dane dotyczące otwartego rynku pracy);
- przedstawić przyczyny braku skuteczności obecnych programów i działań oraz przyczyny stwierdzonych u uczniów deficytów utrudniających im podjęcie zatrudnienia;
- uzupełnić strategię o cele szczegółowe projektu;
- przeddefiniować wskaźniki zgodnie z analizą, by odpowiadały założonemu celowi ogólnemu, w tym również chodzi o wskazanie odpowiedniej, zgodnej z celem liczby placówek i liczby nauczycieli oraz sposobu pomiaru wskaźników;

W opisie innowacji i produktu finalnego

- wyjaśnić na czym polega podejście zintegrowane – opisać elementy produktu związane z poszczególnymi dziedzinami nauki i ich wzajemne powiązania. Beneficjent wspomina o tym jednak nie prezentuje tego podejścia;
- wskazać, w jaki sposób – na czym to będzie polegało, na jakich warunkach, w jakim celu będą zaangażowani w proces przygotowania ucznia do wejścia na rynek pracy poszczególni aktorzy poza samymi użytkownikami „bezpośrednimi”, czyli nauczycielami. Należy również wskazać, jakie są oczekiwania wobec tych dodatkowych grup osób, które wspierać będą proces tranzykcji;
- opisać pożądaną przebieg wsparcia, wykorzystania narzędzia, również w kontekście stosowanej diagnozy. Wskazać przebieg procesu w czasie;
- uzupełnić opis produktu innowacyjnego o pominięte elementy – podręcznik i cały pakiet materiałów z części III;
- wyjaśnić definicję grupy użytkowników, szczególnie w kontekście zawężenia tej grupy na etapie testowania oraz upowszechniania; podać liczbę nauczycieli placówek spełniających wymagania (kryteria) uprawniające/umożliwiające do użytkowania produktu finalnego;
- wyjaśnić koncepcję wdrożenia innowacji poprzez zajęcia w internecie w odniesieniu do możliwości nauczycieli dyżurujących/wychowawców oraz dostępu do odbiorców wsparcia;
- uzupełnić opisane efekty wdrożenia produktu innowacyjnego o konkretne korzyści dla młodzieży z niepełnosprawnością w kontekście wejścia na rynek pracy (efekty zatrudnieniowe, poprawy wskaźników zatrudnienia młodzieży kończącej edukację, efekty związane z przejściem z edukacji na rynek pracy), efektywności podejmowanych działań;

W opisie testowania produktu i monitorowania tego procesu

- wprowadzić do testowania jako partnera szkołę (organ prowadzący szkołę) i dyrekcję szkoły, ze względu na kluczowy czynnik sukcesu, jakim jest wygospodarowanie odpowiedniej liczby godzin „karcianych” i przeznaczenie ich na nowy program przygotowania do wejścia na rynek pracy;

- opracować i opisać zewnętrzny do produktu finalnego system monitorowania testowania;
- zweryfikować planowany, możliwy zakres wprowadzanych zmian w wyniku testowania – rozszerzyć ten zakres na cały produkt, a nie tylko na wybrane jego elementy;
- wyjaśnić kwestię funkcjonowania kart ewaluacji zgodnie z uwagami podanymi w ocenie tego punktu;
- opracować narzędzie wspierające i porządkujące obserwację jako technikę zbierania informacji o przebiegu realizacji programu;

W upowszechnianiu i włączeniu

- opracować na nowo plan upowszechniania produktu finalnego zakładającego realizację tej fazy już na obecnym etapie (zgodnie z Wytocznymi), a nie od maja 2012 roku;
- wyjaśnić koncepcję realizacji konferencji regionalnych w kontekście osiągnięcia celu projektu.

W zarządzaniu ryzykiem projektu

- wyjaśnić, dlaczego ryzyka o poziomie niewymagającym monitorowania zostały uwzględnione w planie zarządzania ryzykiem, jako podlegające monitorowaniu;
- opracować odpowiednie strategie działania dla ryzyka 4 i 6;

Rekomendacja eksperta²:

☐ zatwierdzić strategię w kształcie, w którym została złożona

x zatwierdzić warunkowo strategię, pod warunkiem wprowadzenia wyżej wskazanych zmian

☐ odrzucić strategię

² Należy wybrać jedną z opcji poprzez zaznaczenie odpowiedniego pola.

Załącznik 2 – Lista sprawdzająca oceny strategii wdrażania projektu innowacyjnego testującego

Temat innowacyjny

Modernizacja oferty kształcenia zawodowego w powiązaniu z potrzebami lokalnego/regionalnego rynku pracy

Nazwa projektodawcy

Europerspektywa Beata Romejko

Tytuł projektu

Innowacyjny program przygotowania do wykonywania pracy zawodowej dla młodzieży z niepełnosprawnością

Numer umowy

364/POKL.09.02.00-06-033/10-00

Ekspert (imię i nazwisko)

Marcin Dygoń

Data wypełnienia listy

14 kwietnia 2011 r.

1. Czy uzasadnienie realizacji projektu zostało poparte wynikami analiz i badań, zrealizowanych w I etapie? Czy wyniki analiz i badań, zrealizowanych w I etapie potwierdzają potrzebę realizacji projektu?

~~TAK~~/NIE

W uzasadnieniu zawartym w Strategii przedstawiono dwa aspekty funkcjonowania osób z niepełnosprawnością umysłową – aspekt rynku pracy oraz aspekt edukacji. Chociaż aspekt rynku pracy jest ważny, kluczowe znaczenie dla projektu mają kwestie związane z przygotowaniem zawodowym uczniów niepełnosprawnych, a także podejmowane w ramach systemu edukacji działania związane z „łagodnym” przejściem (*transition*) z edukacji na rynek pracy. Problemem są programy wspierające proces przygotowania uczniów w tym zakresie – ich jakość, sposób przygotowania oraz efektywność. Jednak na ten temat nie podano żadnych konkretnych informacji (np. na temat liczby programów opracowanych przez nauczycieli, ich zakresu, narzędzi wspomagających itp.). Nie poparto również tezy dotyczącej nieprzydatności materiałów z zakresu poradnictwa zawodowego, które są przeznaczone dla dzieci sprawnych oraz tezy dot. braku narzędzi diagnozowania zainteresowań zawodowych i poziomu funkcjonowania w sytuacji pracy oraz materiałów metodycznych dla doradców zawodowych.

Przeprowadzona już w ramach projektu diagnoza pogłębiona problemu koncentruje się na skuteczności przygotowania do wejścia na rynek pracy. Zwraca uwagę liczebność próby badania – nie uprawnia ona do szerszej i rzetelnej statystycznej analizy zjawiska. Nie wiadomo, jakie rozmiary miała populacja generalna (absolwenci z lat 2008 – 2010), a zatem,

na ile wyniki tych badań mają charakter reprezentatywny. Druga kwestia istotna z punktu oceny efektywności i adekwatności do tej pory stosowanego wsparcia dotyczy szczegółowej analizy przyczyn istniejących problemów z wejściem i utrzymaniem się rynku pracy. Ważne to jest szczególnie w odniesieniu do faktu, że aż 45% przebadanych nigdy nie poszukiwało pracy. Warto zwrócić uwagę, że liczba pracujących w chwili badania dotyczy otwartego rynku pracy (nie podano więc pełnej informacji) oraz na fakt, że jeżeli 16 osób nie poszukiwało pracy w ogóle, to jakkolwiek pracę znalazło 11 uczniów na 19, którzy kiedykolwiek poszukiwali pracy po skończeniu szkoły. Beneficjent informuje o prowadzonych przez siebie wywiadach pogłębionych i FGI prowadzonych z nauczycielami, co jest ważne, ale spłaszcza perspektywę badania tylko do kontekstu funkcjonowania szkoły (nie zbadano opinii lub wiedzy eksperckiej, pracodawców, rodziców, doradców zawodowych). Wyniki badań wymagają szczegółowej prezentacji, szczególnie stwierdzonych w toku badania deficytów absolwentów niepełnosprawnych umysłowo ze względu na zawartość produktu innowacyjnego (wyniki badania wskazują na cechy: wytrwałość, umiejętność planowania i podejmowania decyzji oraz logiczne myślenie). Nie bez znaczenia ma również kwestia stereotypowego postrzegania osób niepełnosprawnych przez pracodawców, która wymaga odrębnego badania (w uzasadnieniu tylko wspomniano o tym czynnikiem).

Ukazanie skutków obecnego stanu przygotowania do wejścia na rynek pracy uczniów z niepełnosprawnością umysłową jest ważne ze względu na wspomnianą w uzasadnieniu niską skuteczność istniejących programów. Nie obejmuje jednak całości problemu, a przede wszystkim szczegółowej analizy stosowanych w różnych placówkach programów przygotowania uczniów do wejścia na rynek pracy, opracowanych i prowadzonych przez różnych nauczycieli, przyczyn ich niewłaściwego przygotowania oraz niskiej skuteczności (jeżeli taka została faktycznie stwierdzona) działań w ramach systemu edukacji. Analiza podejmowanych działań powinna się skupić przede wszystkim na przyczynach powstawania deficytów uczniów uniemożliwiających im skuteczne funkcjonowanie na rynku pracy. Ważny jest również aspekt współpracy w zakresie przygotowania zawodowego chociażby z poradniami psychologiczno-pedagogicznymi i doradcami zawodowymi.

2. Czy cel projektu jest taki sam, jak zadeklarowane przez beneficjenta w strategii brzmienie celu cytowanego z wniosku o dofinansowanie?

TAK/~~NIE~~

Cel zawarty w Strategii jest tożsamy z celem z wniosku o dofinansowanie realizacji projektu. Nie zaprezentowano natomiast celów szczegółowych projektu. Należy zauważyć, że cel nie odnosi się do skuteczności nowego opracowanego w ramach projektu narzędzia, a tylko do jego upowszechnienia (dystrybucji wśród placówek) oraz umiejętności zastosowania przez nauczycieli. **Sugeruje się uzupełnienie strategii o cele szczegółowe ze względu na badanie wskaźników.**

3. Czy wskaźniki są właściwie zdefiniowane?

TAK/~~NIE~~

Oba wskaźniki zostały określone w sposób szczegółowy, są mierzalne, odnoszą się do zdefiniowanego celu (choć z zastrzeżeniami - komentarz w następnym punkcie), zostały skwantyfikowane.

4. Czy wartości docelowe wskaźników celu i sposób ich pomiaru oraz źródła weryfikacji zostały określone prawidłowo (odpowiednio do celu)?

TAK/NIE

Celem projektu jest wyposażenie 29 placówek zawodowego kształcenia specjalnego w narzędzia diagnostyczne i materiały metodyczne dot. przygotowania do wejścia na rynek pracy młodzieży z niepełnosprawnością umysłową a także w umiejętności ich stosowania. Określono w celu zarówno konkretną liczbę podmiotów, które mają zostać wyposażone (otrzymać) produkt finalny, jak również liczbę nauczycieli z każdej placówki. Beneficjent zaprezentował dwa wskaźniki – odsetek uczestników, którzy nabyli umiejętność stosowania narzędzia oraz odsetek placówek deklarujących zamiar wprowadzenia produktu finalnego. Po pierwsze, żaden z tych wskaźników nie będzie źródłem informacji, na ile udało się zrealizować cel w pierwszej jego części (wyposażenie placówek zawodowego kształcenia specjalnego), po drugie oba wskaźniki zostały określone na niższym niż cel poziomie i to wymaga szczegółowego wyjaśnienia. Cel zakłada 29 placówek i 116 nauczycieli. Wskaźniki natomiast określają liczbę nauczycieli, którzy nabędą umiejętności na poziomie 87 osób. Pierwszy wskaźnik odnosi się do wiedzy na temat produktu, natomiast w celu jasno zdefiniowano, że chodzi tu nie tylko o znajomość produktu, ale przede wszystkim o umiejętność jego zastosowania w praktyce. Tego Beneficjent nie bada. W przypadku drugiego wskaźnika warto zwrócić uwagę, że niewystarczająca jest deklaracja samych nauczycieli dot. zastosowania innowacyjnego narzędzia. Wynika to ze sposobu jego wdrożenia w placówkach, który zakłada wykorzystanie dodatkowych godzin dydaktycznych będących w dyspozycji dyrektora szkoły i wymaga podjęcia uchwały rady pedagogicznej. Dlatego deklarację wdrożenia (zamiar) powinien wyrazić również dyrektor szkoły, której nauczyciele noszą się z zamiarem wprowadzenia programu przygotowani uczniów do przejścia z edukacji na rynek pracy (cel dotyczy placówki zawodowego kształcenia specjalnego).

W przypadku pomiaru wskaźnika dotyczącego umiejętności nauczycieli związanych ze stosowaniem produktu finalnego sposób pomiaru wskaźnika jest właściwy, należałoby jednak przededefiniować warunki przyznania certyfikatu (nie na podstawie testu wiedzy dot. narzędzia, ale na podstawie sprawdzianu nabytych umiejętności). W przypadku celu dotyczącego wyposażenia placówek w nowe narzędzie, jeżeli zdefiniujemy wyposażenie, jako dostarczenie narzędzia, to lista obecności na konferencji nie jest odpowiednim źródłem informacji o otrzymaniu, przekazaniu placówkom zestawu materiałów do prowadzenia zajęć. Może to być lista odbioru materiałów, pocztowe potwierdzenie odbioru przesyłki itp.

5. Czy przedstawiona innowacja została opisana kompleksowo, z uwzględnieniem wszystkich wymaganych elementów?

TAK/NIE

Opis innowacji należy uzupełnić:

- Wyjaśnić na czym polega podejście zintegrowane – opisać elementy produktu związane z poszczególnymi dziedzinami nauki i ich wzajemne powiązania. Beneficjent wspomina o tym jednak nie prezentuje tego podejścia.
- Wskazać, w jaki sposób – na czym to będzie polegało, na jakich warunkach, w jakim celu będą zaangażowani w proces przygotowania ucznia do wejścia na rynek pracy poszczególni aktorzy poza samymi użytkownikami „bezpośrednimi”, czyli nauczycielami. Należy również wskazać, jakie są oczekiwania wobec tych dodatkowych grup osób, które wspierać będą proces tranzytacji.

- Opisać pożądany przebieg wsparcia, wykorzystania narzędzia, również w kontekście stosowanej diagnozy. Wskazać przebieg procesu w czasie.

Produkt został przedstawiony, ale tylko niektóre jego elementy opisane. W pierwszych dwóch częściach nie przedstawiono podręczników. Brak informacji na temat części trzeciej. Opis podręcznika, przewodnika dla rodziców, przewodnika dla zespołu edukacyjno-wychowawczego, wprowadzenia do port folio ucznia oraz środków dydaktycznych do zajęć z uczniami powinien zostać zamieszczony w strategii. Opis powinien odzwierciedlać założenia zawarte w publikacji dołączonej do Strategii.

Grupa użytkowników – określona została bardzo ogólnie. Podano liczbę nauczycieli zatrudnionych w placówkach prowadzących zawodowe kształcenie specjalne, natomiast nie podano, jakie warunki powinni spełniać nauczyciele, by mogli stosować narzędzia, jak również nie wiadomo, ilu takich nauczycieli ostatecznie pracuje. Należy się również zastanowić, czy nie powinni to być nauczyciele posiadający uprawnienia, wiedzę z zakresu doradztwa zawodowego (ewentualnie prowadzący tego typu zajęcia). Grupa nauczycieli użytkowników wymaga więc doprecyzowania i uzasadnienia jej wyboru (szczególnie, jeżeli Beneficjent zaproponuje pozostawienie tak ogólnego zapisu). Przy doborze grupy użytkowników do testowania narzędzia wskazano konkretne kryteria naboru nauczycieli czego brak już w opisie grupy użytkowników w procesie upowszechniania. Należy wyjaśnić niespójności pomiędzy opisem grupy docelowej – użytkowników w uzasadnieniu, testowaniu i upowszechnianiu.

Podano warunki, które powinny zostać spełnione by innowacja funkcjonowała – mają one istotne znaczenie, gdyż innowacja wymaga zaangażowania nie tylko ucznia i nauczyciela ale również środowisko ucznia (rodzice, inni nauczyciele). Koniecznym i niezbędnym warunkiem wprowadzenia innowacji jest przeznaczenie odpowiedniej liczby wolnych godzin. Zaletą innowacji natomiast jest to, że jej zastosowanie nie wymaga zaangażowania dodatkowych środków (o ile jest możliwość wygospodarowania godzin pracy nauczycieli w siatce godzin, kwestia ta jest bardzo elastyczna, uzależniona od szkoły). Należy wyjaśnić ewentualny sposób/pomysł realizacji zajęć w internacie, z uwzględnieniem odpowiedniego przygotowania nauczycieli-wychowawców/doradców, którzy pełnią dyżury w internacie.

Zaprezentowane przez Projektodawcę efekty wdrożenia innowacji powinny mieć wymiar konkretnych korzyści płynących dla uczniów pod kątem wsparcia w przejściu z edukacji do pracy. Wsparcie procesu edukacyjnego, o którym napisano w Strategii, czyli oddziaływanie w wymiarze dot. podejścia do pracy z uczniem oraz poziom psychospołecznego funkcjonowania ucznia ma konkretne cele (skuteczność!) i właśnie o zaprezentowanie takich efektów (w kontekście projektu ale także w kontekście włączenia narzędzia do głównego nurtu polityki) będzie miało najbardziej wymierny charakter. Ukazano efekty wynikające z wdrożenia projektu dla użytkowników. Brakuje natomiast opisu odnośnie odbiorców wsparcia a także kontekstu rynku pracy. Zawarty przez Beneficjenta opis efektów powinien być więc uzupełniony o konkretne (np. zatrudnieniowe) korzyści dla odbiorców.

6. Czy przedstawiony sposób testowania gwarantuje rzetelność testu produktu finalnego i odpowiada specyfice projektów innowacyjnych w odniesieniu do liczebności grup docelowych?

TAK/NIE

Testowanie pod kątem doboru uczestników testowania, w odniesieniu do potencjalnych przyszłych użytkowników i odbiorców należy uznać za poprawnie zorganizowane. Odbywać się będzie w kilku szkołach (w tym na obszarach wiejskich), a odbiorcy reprezentują

wszystkie grupy osób niepełnosprawnych (w stopniu lekkim, umiarkowanym i znacznym), którym w dalszej perspektywie służyć ma produkt finalny. Takie podejście pozwoli na dopasowanie wstępnej wersji produktu finalnego do potrzeb uczniów, rodziców i nauczycieli/doradców w przyszłości korzystających z tego nowatorskiego rozwiązania. Istnieje lekki dysonans pomiędzy wymaganiami stawianymi użytkownikom w procesie testowania oraz użytkownikom w fazie upowszechniania i włączania (co należy wyjaśnić). Wyjaśnienia wymaga również „poziom” formalnej organizacji testowania. W mojej opinii powinien się opierać o współpracę (i ewentualne kontrakty) z dyrektorami szkół (organami prowadzącymi) i nauczycielami, co zapewni ich 100% udział w całym procesie testowania. Partnerem dla Projektodawcy powinna być szkoła jako instytucja (bądź nawet organ prowadzący), a nie poszczególni jej pracownicy (co ma uzasadnienie chociażby przy ustalaniu siatki godzin przez Dyrektorów i wykorzystania tzw. „godzin karcianych”. Jest to podstawa testowania i pełnego wdrożenia innowacji.

7. Czy planowane podejście do monitoringu w fazie testowania i ewaluacji skuteczności produktu gwarantuje rzetelność oceny produktu finalnego?

TAK/NIE

Informacje o poprawnym funkcjonowaniu produktu finalnego płynąć będą z dwóch źródeł. Z monitoringu oraz z ewaluacji produktu. Większość działań monitoringowych opiera się na materiałach przygotowanych dla nauczycieli, będących częścią produktu innowacyjnego. Przyniosą one wiedzę o przebiegu procesu przygotowania uczniów, jednak nie posłużą do oceny stopnia przygotowania do wdrożenia produktu oraz jego poprawności. W mojej opinii narzędzia do monitorowania wdrożenia innowacji powinny być różne od tych, które mają być stosowane w przyszłości, one też podlegają testowaniu i są przedmiotem oceny w ramach całego produktu finalnego. Nie może być więc zatem tak, że produkt jako całość jest oceniany przez jego część (która też podlega ocenie). Należy opracować odrębne materiały do monitorowania testowania wstępnej wersji produktu finalnego. Monitorowaniu powinna podlegać również praca nauczycieli i stopień realizacji założeń programu zajęć. Błędne jest i **niemożliwe do zaakceptowania** założenie, że „nie jest możliwa zmiana struktury oraz podstaw teoretycznych wypracowanych elementów produktu finalnego”. Dopuszcza się jedynie zmiany „w zakresie konstrukcji poszczególnych ćwiczeń w ramach *Programu* oraz narzędzi pomiarowych”. Zgodnie z założeniami realizacji projektów innowacyjnych monitorowaniu i ewaluacji podlega produkt innowacyjny jako całość i należy opracować narzędzia, które będą temu służyć.

Plan monitorowania wyrażony w postaci tabelarycznej umożliwia szybką orientację co do przedmiotu, techniki, narzędzia i osoby odpowiedzialnej. Należy jednak bardzo precyzyjnie określić, które narzędzia będą wykorzystywane (niewiele mówi pojęcia karta ewaluacji lub karta ewaluacji będąca częścią programu) w sytuacji, gdy opracowane dla każdej lekcji materiały zawierają kilka kart ewaluacji.

Uwagi do kart ewaluacji:

- Dla ucznia
 - Karta opiera się na odpowiedziach tak/nie, jest typowym badaniem „zadowolenia”; w pytaniu pierwszym zadano faktycznie dwa pytania – „Czy zajęcia się Tobie podobały?” oraz „W jakim stopniu zajęcia się Tobie podobały?” - nie wiadomo, na które z nich respondent ma odpowiedzieć. Drugi pytania może sprawiać duże problemy (tak naprawdę nie wiadomo o co chodzi, o jaki stopień, na jakiej skali itp.).
 - Sugeruje się posługiwanie przede wszystkim kafeterią, ewentualnie pytaniami półotwartymi, co pomoże ukierunkować odpowiedzi uczniów (np. pytanie

o ćwiczenie, które się podobało – uczniowie mogą nie pamiętać wszystkich ćwiczeń, nie różnicować ich); poza tym to pomoże usystematyzować i odpowiednio zakodować wyniki badań (pomoże uniknąć rozbieżności w odpowiedziach wynikające z różnic w zdefiniowaniu ćwiczeń – np. uczniowie mogą to samo ćwiczenie scharakteryzować w różny sposób, różnymi słowami).

- W ankiecie uczeń powinien mieć możliwość wypowiedzenia się na temat tych elementów programu, które sprawiały mu największe trudności (warto zbadać przyczyny, czy leżą po stronie przygotowanych materiałów, przygotowania nauczyciela, czy np. czasu trwania ćwiczenia).
- Zaproponowana forma ankiet dla uczniów będzie miała niewielkie znaczenie dla formułowania rekomendacji do zmian (nie bada się przyczyn), co zakłada się w opisie monitorowania.
- Dla rodziców
 - Nie bardzo wiadomo, jakie autorzy programu mają oczekiwania względem udziału rodziców w procesie przygotowania do wejścia na rynek pracy. Brakuje tego opisu przy omówieniu innowacji, a sam przewodnik dla rodziców nie świadczy o jakimś konkretnym ich zaangażowaniu w proces. Dlatego przygotowana ankieta monitorująca ich zaangażowanie pomoże zbadać postawę rodziców wobec dzieci, a nie np. ich opinii na temat samego programu, trudności jakie napotykają wspierając swoje dzieci lub w trakcie współpracy ze szkołą.
- Obserwacja – funkcjonuje jako technika, nie wiadomo natomiast, w jaki sposób będzie dokumentowana. Należy opracować arkusze obserwacji dla nauczycieli prowadzących oraz dla nauczycieli wizytujących (metodyków). Arkusze te powinny zawierać elementy standardowe, takie jak pomiary czasu wykonywania poszczególnych ćwiczeń, jak również opinię nauczycieli co do długości trwania ćwiczeń i zajęć w ramach poszczególnych tematów i bloków tematów. Niewątpliwie powinny być również dostosowane do charakteru poszczególnych zajęć i prowadzonych w ich trakcie ćwiczeń.

Nie wiadomo, które wskazane w tabeli karty ewaluacji mają wspomagać pozyskiwanie informacji w odniesieniu do sprawnego przebiegu ćwiczeń, adekwatności ćwiczeń do możliwości uczniów, stopnia wykorzystania i adekwatności przygotowanych środków dydaktycznych oraz atrakcyjności środków dydaktycznych. Należy się również zastanowić, czy narzędzia dla nauczyciela prowadzącego oraz dla osób wizytujących zajęcia nie powinny różnić się (przynajmniej w części, tego typu narzędzia powinny również odnosić się do pracy nauczyciela).

Nieco wątpliwości budzi również ewaluacja produktu finalnego. Sposób ewaluacji pierwszego kryterium zakłada udział grupy eksperymentalnej i grupy kontrolnej. O ile sama metoda może być jak najbardziej pomocna, to jednak nie wiadomo jaki poziom wyniku może być uznany za akceptowalny. Istotność statystyczna dotyczyć będzie wpływu udziału w zajęciach na prawdopodobnie lepsze wyniki grupy eksperymentalnej.

Wstępne założenia realizacji ewaluacji zewnętrznej nie budzą zastrzeżeń.

8. Czy właściwie zdefiniowano adresatów i działania w ramach strategii upowszechniania?

TAK/~~NIE~~

Grupy, do których skierowane zostaną działania upowszechniające zostały wskazane prawidłowo. Oprócz placówek i pracujących w nich nauczycieli planuje się upowszechnienie

produktu finalnego w administracji oświatowej (organy prowadzące szkoły) oraz władzach oświatowych na szczeblu województwa i kraju.

Warto zauważyć, że grupa potencjalnych użytkowników została nieco inaczej zdefiniowana niż we wcześniejszej części strategii – wyraźnie wskazuje się tutaj doradców zawodowych, psychologów, pedagogów, o których wcześniej nie wspomina się w kontekście potencjalnych użytkowników, inaczej również zdefiniowano grupę docelową użytkowników w fazie testowania wstępnej wersji produktu finalnego. Działania upowszechniające będą miały ponadregionalny charakter co umożliwi zainteresowanie wdrożenie produktu finalnego poza obszarem testowania. Jest to jak najbardziej korzystne z punktu widzenia możliwości zastosowania narzędzia. Trzeba jednak zauważyć, że takie działanie nie jest uzasadnione w kontekście celu projektu, nie jest niezbędne do jego osiągnięcia, gdyż ograniczony został do obszaru województwa lubelskiego.

Należy również przypomnieć, że działania upowszechniające, zgodnie z Wytocznymi powinny się rozpocząć jeszcze w pierwszym etapie wdrażania projektu innowacyjnego. Podczas, gdy Beneficjent zakłada ich rozpoczęcie dopiero po zakończeniu II walidacji produktu finalnego przez RST (maj – czerwiec 2012). Należy więc zmodyfikować założenia upowszechniania, tak by były zgodne z Wytocznymi.

9. Czy właściwie zdefiniowano adresatów i działania w ramach strategii włączania do głównego nurtu?

TAK/NIE

Działania ukierunkowane na włączenie produktu do bieżącej polityki opierają się o przedstawicieli władz oświatowych - MEN oraz KO. Określono ściśle cele tego typu działań. Niebywałą zaletą produktu finalnego jest możliwość jego wdrożenia w istniejącym systemie organizacji pracy i porządku prawnym w oparciu o godziny dyrektorskie. Dlatego włączenie uzależnione będzie w znacznej mierze od przekonania właśnie tej grupy użytkowników o przydatności i korzyściach płynących z zastosowania nowatorskiego rozwiązania. Oczywiście nie bez znaczenia są również działania skierowane do nauczycieli placówek zawodowego kształcenia specjalnego.

10. Czy proponowane działania i ich adresaci gwarantują skuteczność włączania do głównego nurtu polityki?

TAK/NIE

Różne metody dotarcia z informacją o produkcie, szeroki zakres odbiorców upowszechniania i działań ukierunkowanych na włączenie produktu do praktyki w znacznym stopniu uprawdopodobniają sukces wdrożenia programu w szkołach województwa. Zależać to będzie od jakości wypracowanego narzędzia i jego faktycznej skuteczności.

11. Czy analiza ryzyka pozwala na określenie potencjalnych zagrożeń i zaplanowanie działań w celu zmniejszenia ich negatywnych skutków?

TAK/NIE

Zidentyfikowano kilka sytuacji ryzyka w projekcie. Niezrozumiałe jest sformułowanie dwóch pierwszych ryzyk odnoszących się do zespołu opracowującego produkt finalny. Tym bardziej, że ryzyka nie powinny się odnosić do zagrożeń wewnętrznych. Niejasne jest również ryzyko związane z osiągnięciem zakładanych wartości w kryteriach ewaluacyjnych. Beneficjent w trakcie posiedzenia RST powinien wyjaśnić przyczyny uwzględnienia tych ryzyk w planie zarządzania ryzykiem projektu.

Analiza ryzyka powinna obejmować wszystkie sytuacje, które wiążą się z ryzykiem. Jeżeli Beneficjent przyjął metodologię klasyfikacji i oceny ryzyka zawartą w publikacji „Projekty innowacyjne. Poradnik dla projektodawców PO KL”, to ryzyko na poziomie niższym lub równym 3 nie powinno być monitorowane. Nie muszą również być podejmowane wobec takiego ryzyka żadne działania (chyba, że pomimo niskiego poziomu ryzyka ogółem skutki jego wystąpienia lub prawdopodobieństwo jest wysokie). Beneficjent powinien starannie wybrać ryzyka, które będą monitorowane w trakcie wdrażania II etapu projektu.

12. Czy analiza ryzyka przewiduje właściwe sposoby ograniczania najważniejszych zagrożeń?

TAK/NIE

W przypadku ryzyka 4 i 5. Beneficjent zakłada dla skuteczności narzędzia zaangażowanie rodziców dzieci, które uczestniczyć będą w programie. Od początku niejasne są oczekiwania wobec rodziców dzieci, powinno to zostać wyjaśnione. Jakkolwiek należy zwrócić uwagę, że to najczęściej rodzice/prawni opiekunowie będą zobowiązani do podpisania dokumentów związanych z udziałem ich dzieci w projekcie, a nie sami uczniowie, którzy nie posiadają zdolności do czynności prawnych. Należy więc zweryfikować sposób reakcji na wystąpienie ryzyka. W przypadku ryzyka 4 nie określono sposobu reakcji na jego wystąpienia, ani strategii radzenia sobie z ryzykiem, a jego marginalizowanie jest nieuzasadnione. W przypadku ryzyka 6 nieadekwatne jest założenie, że zmiany w materiale ćwiczeniowym zostaną wprowadzone już po zakończeniu testowania. Weryfikacja adekwatności i prawidłowości materiałów ćwiczeniowych powinna się odbywać na bieżąco, tak by można było, jeżeli to tylko możliwe, przetestować zmodyfikowane ćwiczenia jeszcze w fazie testowania.

13. Czy wstępna wersja produktu finalnego jest adekwatna do założeń opisanych w strategii? (weryfikacja na podstawie załącznika – wstępnej wersji produktu finalnego)

TAK/NIE

Wstępna wersja produktu finalnego zawiera wszystkie elementy wskazane w Strategii.

14. Czy wstępna wersja produktu finalnego może zostać poddana testowaniu? (weryfikacja na podstawie załącznika – wstępnej wersji produktu finalnego)

TAK/NIE

Komentarz eksperta do całej oceny¹:

Pod obrady RST przedłożono kompleksowo opracowany i przygotowany do testowania produkt finalny projektu innowacyjnego. Jest to dobra baza wyjściowa do wprowadzania korekt i ulepszeń, które wynikną w trakcie testowania, ewaluacji produktu i walidacji dokonanej przez Sieć Tematyczną. Jakkolwiek sama strategia wymaga drobnych uzupełnień (zgodnie z poszczególnymi punktami opinii), które wynikają przede wszystkim z nieuwzględnienia niektórych elementów związanych z przeprowadzoną diagnozą, czy niepełnym opisem idei innowacji, a nie z braków, czy niedopracowaniu projektu.

¹ Komentarz eksperta musi:

– w przypadku rekomendowania warunkowej akceptacji strategii – uwzględniać opis obejmujący zakres wymaganych zmian i poprawek,
– w przypadku rekomendowania odrzucenia strategii - zawierać uzasadnienie odrzucenia strategii z odniesieniem do tych elementów dokumentu, które zaważyły na negatywnej rekomendacji.

Zakres koniecznych zmian:

W uzasadnieniu i celach

- uzupełnić uzasadnienie o analizę obecnie stosowanych rozwiązań w przygotowaniu uczniów placówek zawodowego kształcenia specjalnego do wejścia na rynek pracy (m.in. charakterystyka programów, o których wspomniano w uzasadnieniu);
- w uzasadnieniu zawrzeć podstawowe informacje o celach i metodyce badań przeprowadzonych w ramach projektu, wyjaśnić założenia badania w kontekście populacji generalnej oraz doboru próby do badania;
- uzupełnić dane dotyczące pracy na rynku chronionym (w uzasadnieniu podano jedynie dane dotyczące otwartego rynku pracy);
- przedstawić przyczyny braku skuteczności obecnych programów i działań oraz przyczyny stwierdzonych u uczniów deficytów utrudniających im podjęcie zatrudnienia;
- uzupełnić strategię o cele szczegółowe projektu;
- przededefiniować wskaźniki zgodnie z analizą, by odpowiadały założonemu celowi ogólnemu, w tym również chodzi o wskazanie odpowiedniej, zgodnej z celem liczby placówek i liczby nauczycieli oraz sposobu pomiaru wskaźników;

W opisie innowacji i produktu finalnego

- wyjaśnić na czym polega podejście zintegrowane – opisać elementy produktu związane z poszczególnymi dziedzinami nauki i ich wzajemne powiązania. Beneficjent wspomina o tym jednak nie prezentuje tego podejścia;
- wskazać, w jaki sposób – na czym to będzie polegało, na jakich warunkach, w jakim celu będą zaangażowani w proces przygotowania ucznia do wejścia na rynek pracy poszczególni aktorzy poza samymi użytkownikami „bezpośrednimi”, czyli nauczycielami. Należy również wskazać, jakie są oczekiwania wobec tych dodatkowych grup osób, które wspierać będą proces tranzycji;
- opisać pożądany przebieg wsparcia, wykorzystania narzędzia, również w kontekście stosowanej diagnozy. Wskazać przebieg procesu w czasie;
- uzupełnić opis produktu innowacyjnego o pominięte elementy – podręcznik i cały pakiet materiałów z części III;
- wyjaśnić definicję grupy użytkowników, szczególnie w kontekście zawężenia tej grupy na etapie testowania oraz upowszechniania; podać liczbę nauczycieli placówek spełniających wymagania (kryteria) uprawniające/umożliwiające do użytkowania produktu finalnego;
- wyjaśnić koncepcję wdrożenia innowacji poprzez zajęcia w internecie w odniesieniu do możliwości nauczycieli dyżurujących/wychowawców oraz dostępu do odbiorców wsparcia;
- uzupełnić opisane efekty wdrożenia produktu innowacyjnego o konkretne korzyści dla młodzieży z niepełnosprawnością w kontekście wejścia na rynek pracy (efekty zatrudnieniowe, poprawy wskaźników zatrudnienia młodzieży kończącej edukację, efekty związane z przejściem z edukacji na rynek pracy), efektywności podejmowanych działań;

W opisie testowania produktu i monitorowania tego procesu

- wprowadzić do testowania jako partnera szkołę (organ prowadzący szkołę) i dyrekcję szkoły, ze względu na kluczowy czynnik sukcesu, jakim jest wygospodarowanie odpowiedniej liczby godzin „karcianych” i przeznaczenie ich na nowy program przygotowania do wejścia na rynek pracy;

- opracować i opisać zewnętrzny do produktu finalnego system monitorowania testowania;
- zweryfikować planowany, możliwy zakres wprowadzanych zmian w wyniku testowania – rozszerzyć ten zakres na cały produkt, a nie tylko na wybrane jego elementy;
- wyjaśnić kwestię funkcjonowania kart ewaluacji zgodnie z uwagami podanymi w ocenie tego punktu;
- opracować narzędzie wspierające i porządkujące obserwację jako technikę zbierania informacji o przebiegu realizacji programu;

W upowszechnianiu i włączeniu

- opracować na nowo plan upowszechniania produktu finalnego zakładającego realizację tej fazy już na obecnym etapie (zgodnie z Wytocznymi), a nie od maja 2012 roku;
- wyjaśnić koncepcję realizacji konferencji regionalnych w kontekście osiągnięcia celu projektu.

W zarządzaniu ryzykiem projektu

- wyjaśnić, dlaczego ryzyka o poziomie niewymagającym monitorowania zostały uwzględnione w planie zarządzania ryzykiem, jako podlegające monitorowaniu;
- opracować odpowiednie strategie działania dla ryzyka 4 i 6;

Rekomendacja eksperta²:

☐ zatwierdzić strategię w kształcie, w którym została złożona

x zatwierdzić warunkowo strategię, pod warunkiem wprowadzenia wyżej wskazanych zmian

☐ odrzucić strategię

² Należy wybrać jedną z opcji poprzez zaznaczenie odpowiedniego pola.